

VÝSLEDKY A ZAMĚŘENÍ REGIONÁLNÍ POLITIKY V ZEMĚDĚLSTVÍ

Magdalena Hrabánková

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha

Anotace:

Zemědělská regionální politika zohledňuje nerovnoměrný vývoj území ve vztahu k přírodním podmínkám, tradicím a osídlení venkova. Kritéria hodnocení území byla využita k vymezení problémových oblastí a k návrhům na klasifikaci území. Regionální rozvoj v zemědělství se týká využití vlastních zdrojů, mimoprodukčních funkcí, podpory prosperity a konkurenceschopnosti regionů.

Summary:

The agricultural regional policy respects the uneven development of a region in the relation to natural conditions, traditions and settlement of country. The criteria for the evaluation of a region were used to the demarcation of problem areas and the recommendations of the classification of regions. The regional development in agriculture refers to the utilization of proper resources, to the extraproduction functions, to the support of prosperity and to the ability of competition in regions.

Klíčová slova:

zemědělská regionální politika, kritéria hodnocení území, regionální rozvoj, mimoprodukční funkce

Key words:

agricultural regional policy, criteria for the evaluation of a region, regional development, extraproduction functions

Úvod

Do nedávné doby existovala řada pochybností o míře uplatnění regionální politiky v zemědělství. Na základě poznatků z realizace opatření regionální politiky v zemích EU a na základě prací zabývajících se problematikou regionální politiky v ČR lze však konstatovat, že systematická, regionálně diferencovaná, hospodářská a sociální politika má v ekonomickém mechanismu zemí s vyspělou tržní ekonomikou své místo.

Výraznější regionální disproporce představují závažný problém pro republiku jako celek a je nutné se prostřednictvím účelné regionální politiky zaměřit především na pomoc regionům se zaostávajícím ekonomickým rozvojem.

V zemědělství je tato situace složitější o to, že k průvodním jevům souvisejícím s přechodem na tržní ekonomiku, jako je liberalizace cen, pohyb zboží, kapitálu, migrace obyvatelstva apod., se přidružuje nerovnoměrný vývoj území ve vztahu k přírodním podmínkám, tradicím regionů, úrovni osídlení venkova atd.

Dosavadní výsledky

S řešením problematiky týkající se zemědělské regionální politiky se započalo v roce 1993 v nově koncipovaném VÚZE. Do té doby však již proběhly práce týkající se vymezení tzv. problémových oblastí, zvláště horských a podhorských, spojených s restrukturalizací zemědělské výroby v těchto oblastech. Ukázalo se, že při systémovějším pojetí zemědělské regionální politiky je zapotřebí redukovat výrazně prostorové nevyváženosti, především nerovnoměrný vývoj ekonomických aktivit, prosperity a konkurenceschopnosti jednotlivých regionů v rámci celé ČR.

Vzhledem k dosavadní absenci prací v oblasti výzkumu a realizace zemědělské regionální politiky se řešitelský kolektiv ve VÚZE zaměřil na:

- rozvoj teoreticko-metodických přístupů k uplatnění zemědělské regionální politiky,
- návrhy nástrojů jejího provádění
- praktickou aplikaci dosažených poznatků.

V souladu s těmito záměry byly:

- formulovány vztahy mezi obecnou a zemědělskou regionální politikou, zejména v oblasti ekonomické, sociální a právní;
- byla zpracována jednotná metodika pro tvorbu regionálních programů za účelem identifikace rozvojových možností regionů, způsobů jejich využití a postizení i účelného zhodnocení dotační politiky. Zpracování regionálních programů umožnilo územním odborům MZe ČR v souladu s principy agrární politiky objektivně rozhodnout o prioritách problémů, kterým podnikatelským aktivitám dát přednost, jak zhodnotit zvláštnosti jednotlivých okresů a určit problémy, které ve vazbě na záměry zemědělské i regionální politiky nejvíce zatěžují hospodářský i sociální rozvoj regionů.
- pro dokonalejší zmapování celkové situace v regionech byla zpracována a ověřena první verze kritérií pro hodnocení území, a to především za účelem vymezení zemědělsky problémových regionů na základě přírodních, ekologických, ekonomických a sociálních podmínek regionů. Rozhodování o výběru těchto zemědělsky problémových území je složitý proces. Složitost rozhodovacího procesu je dána především existencí velkého počtu kritérií, z nichž některá se dají jen velmi obtížně převést do kvantitativní podoby.
- začaly práce na tvorbě databáze informací o regionech. Za základ byla vzata data z okresů. Důvodem je skutečnost, že na úrovni okresu lze využít data sledovaná Okresními statistickými úřady, úřady práce a příslušnými odbory Okresních úřadů, zejména odborů zabývajících se regionálním vývojem a životním prostředím. Pro regionální rozvoj z pozice tvorby informačního systému je zapotřebí sledovat současný stav, který představuje identifikační část informačního systému. Vzhledem k tomu, že rozhodující pro regionální rozvoj jsou vlastní zdroje a nové aktivity v regionu s cílem postupného

snížení účasti státu, významnou částí informačního systému je tzv. část programová, která dává obraz o možnostech a záměrech regionů pro příští období.

- v průběhu roku 1994 připravil řešitelský tým pro MZe ČR podklady k orientaci subvenční politiky v souladu s novou rolí zemědělství v plnění svých mimoprodukčních funkcí.

Jde o program "KRAJINA" zahrnující komplex opatření k podpoře rozvoje zemědělské a lesnické výroby v oblastech s přikázanými režimy hospodaření (NP, CHKO, CHOPAV, PHO apod.). Cílem tohoto programu je podpořit ekologicky šetrné hospodaření na zemědělské a lesní půdě a údržbu krajiny. Jde o to, umožnit zemědělským a lesnickým subjektům přístup ke zvýhodněným úvěrům. Dále je to program "AGROREGION", jehož cílem je podpořit rozvoj vhodných forem zemědělských i nezemědělských činností u zemědělských a lesnických podnikatelských subjektů ve vybraných regionech, resp. mikroregionech s vysokým podílem nezaměstnanosti a ztíženými výrobními podmínkami. Za účelem dostatečné úhrady činností spojených s tzv. "veřejnými statky", jakými jsou udržení osídlení, vzhledu krajiny apod., připravil řešitelský kolektiv VÚZE Praha ve spolupráci s MZe ČR a MÚP ČR návrh programu "PÉČE O KRAJINU".

Navrhovaný program řeší především zachování rázu krajiny, obnovu její ekologické stability včetně ekologicky šetrného hospodaření a tím i zabránění postupné devastace krajiny a venkovského prostoru. Současně tím napomáhá k udržení stability osídlení a omezuje postupné opouštění půdy a dalšího majetku. Tyto činnosti mají povahu veřejně prospěšných služeb k zajišťování kulturního vzhledu krajiny.

Orientace řešení v dalším období

V následujícím období se bude možné při řešení opřít o dosavadní výsledky výzkumu, především o značnou škálu tzv. identifikačních a programových informací.

Z těchto informací a s pomocí kritérií lze do jisté míry vymezit regiony s určitými charakteristickými vlastnostmi a zpracovat návrh klasifikace území, tj. například území s výraznou mírou nezaměstnanosti, s vysokým emisním zatížením, se zhoršenými přírodními podmínkami (BPEJ) apod.

Dále řešitelé předpokládají:

- doplnění informací pro identifikační a programovou část databáze k hodnocení regionů (resp. okresů) a zhodnocení dostupných informačních zdrojů k jejímu naplnění,
- zpracování studie pro hodnocení únosnosti území z hlediska zemědělské výroby.

Z dosavadního vývoje informačních systémů a získaných zkušeností vyplývá, že pro sledování a hodnocení regionálního rozvoje je potřebné především zabezpečit prostřednictvím ČS| informační zdroje nezbytné pro trvalé sledování a vyhodnocování regionální vyváženosti a účinnosti dotační politiky.